

**Kristijan KUHAR, Zoran TURK,
Maja ŽVORC (ur.)**

*Sanctus Hieronymus Stridone
parva natus. Zbornik radova o
štovanju svetoga Jeronima u Štrigovi*

– Varaždinska biskupija – Ogranak
Matice hrvatske u Čakovcu –
Centar za istraživanja Međimurja
– Hieronymianum – Centar za
proučavanje života i djela svetog
Jeronima, Varaždin – Čakovec –
Mursko Središće – Split, 2023.,
227 str.

Velika 1600. obljetnica smrti crkvenoga
naučitelja sv. Jeronima u jednoj je – od
svih koje se u literaturi drže mogućima
– svetčevoj rodnoj grudi obilježena izda-
njem luksuznoga zbornika (2023.) čijih
osam autora ponovno razmatra život i
djelovanje sv. Jeronima pišući o počeci-
ma njegova kulta u Hrvatskoj, napose u
njezinu sjeverozapadnom dijelu, točnije
u međimurskoj Štrigovi koju predaja –
još od kasnoga srednjega vijeka, a pose-
bice od 18. stoljeća – imenuje svetčevim
rodnim mjestom.

Uvodnu riječ (6–9) zbornika potpisuju
urednici ističući da u publikaciji dono-
se osam znanstvenih radova autora koji
su – svatko u svome rukavcu, primjerice
(crkveno)povijesnom, književnoznan-
stvenom ili teološkom – osvjedočeni
poznavatelji života i djelovanja crkveno-
ga naučitelja sv. Jeronima, ali i Štrigove,
uopće međimurskoga prostora s kojim je
sv. Jeronim u predaji najtješnje povezan.

Poticaj nastanku zbornika prepoznali
su u znamenitoj obljetnici kojom se, ti-
jekom pretpandemijske 2019. i pande-
mijske 2020. godine, obilježavalo 1600
godina od smrti sv. Jeronima (30. rujna
420.). Pojašnjavajući pitanje svetačkoga
štovanja (lat. *cultus*), na čiju se liturgijsku
osnovu naslanja književno-umjetnička,
pastoralno-pučka, obredno-običajna i
ina nadgradnja, urednici zbornika na
kraju uvodnoga slova otkrivaju namje-
ru i cilj svoga znanstveno-izdavačkoga
pothvata: istraživanjem štovanja sv. Je-
ronima u Štrigovi i Međimurju osnažuje
se ta – pet i pol stoljeća duga – tradicija
bez koje nije moguće razumjeti, a ni opi-
sati duhovni i kulturni krajolik Štrigove;
njezinu prošlost, sadašnjost te – u svjetlu
planiranih kulturnih i turističkih proje-
kata – njezinu sv. Jeronimom protkanu
budućnost.

Kristijan Kuhar u prvoj se studiji zbor-
nika – naslovljenoj **Štovanje sv. Jeroni-
ma u rimskoj Crkvi (10–25)** – zanima
za prikaz štovanja svetaca u zapadnoj
Crkvi u čijem okrilju sv. Jeronim zauzi-
ma posebno mjesto. Autor si u zadatak
daje istražiti liturgijske temelje Jeroni-
mova kulta s kojima se, zbog opsežnosti
prikaza, ne će sjedinjavati pitanja pučke
pobožnosti, ikonografije i hagiotopo-
grafije. Liturgijski tekstovi kojima se to
utvrđuje dijele se u nekoliko cjelina: mi-
salske molitve za misu (misni obrazac),
čitanja za noćnu službu časova u brevi-
jarima koja sadrže hagiografske tekstove
i martirologij (inače ne samo kao litur-
gijsku knjigu). Iako se spomen sv. Jero-
nima od 420. godine pa sve 12. stoljeća u

zapadnoj Crkvi rijetko pronalazi, ne može se tvrditi da posve izostaje. Spis Bede Časnoga (Baeda Venerabilis; Wearmouth, Durham, oko 673. – Jarrow, Durham, 735.) iz 7. stoljeća ističe ga s atributom *sveti*. Svetost mu priznaju i sakramentari franačkoga podrijetla iz 8. stoljeća. Njegovo ime zabilježeno je u dijelu *Communicantes* kanona mise s drugim svetcima nemučenicima (*hilarii, martini, augustini, gregorii, geronimi*) jer franačka je liturgijska reforma imena svetaca nemučenika u kanon mise također uvela u 8. stoljeću. Najstariji rimski spomen sv. Jeronima nalazi se u knjizi *Vetus missale monasticum Lateranense* iz 11. st., a prijenos njegovih zemnih ostataka iz Betlehema u baziliku sv. Marije Velike u Rimu (lat. *Translatio s. Hieronymi*), oko 1230. godine, djeluje poput otponca za jačanje Jeronimova kulta u liturgiji zapadne Crkve. Na franačkom području oslovljavan kao *presby(e)ter* ili *confessor* (*ispovjedalac vjere*), sv. Jeronim ubrzo će dobiti i cjeloviti – *spomendanski*¹ – misni obrazac u sakramentaru iz Fulde (10. st.), na čijoj su osnovi sastavljeni misni obrasci rimskih misala nakon 13. stoljeća. Prvo tiskano izdanje rimskoga latinskoga misala iz 1474. godine sv. Jeronima vezuje za formulu *doctor maximus* (*naučitelj*) koja će se u rimskoj liturgiji zadržati sve do Drugoga vatikanskoga sabora, što je u vezi s činjenicom da ga je papa Bonifacije VIII. 1295. godine, nakon prenošenja relikvija iz Betlehema u Rim, proglasio naučiteljem Crkve (lat. *doctor ecclesiae*), zajedno s Augustinom, Ambrozijem i

Grgurom Velikim. U 15. stoljeću počinje se obilježavati blagdan Prijenosa tijela sv. Jeronima (*Translatio s. Hieronymi*) čija liturgijska tradicija prestaje s reformom Tridentskoga sabora,² dok je 16. stoljeće obilježeno pravim procvatom svetčeva lika i djela u zapadnoj Crkvi. Kao pustinjač i pokornik Jeronim počinje inspirirati redovničke pokrete u čijim su temeljima iste ili slične vrijednosti, što mogu potvrditi nazivi triju franjevačkih provincija osnovanih u Dalmaciji i Istri, podsjeća Kuhar, uz štovanje koje sv. Jeronimu daje red pavlina. Već spomenuti prostor Dalmacije i Istre, inače uporište hrvatskih glagoljaša, još se u srednjem vijeku čvrsto vezuje za sv. Jeronima, a od 15. stoljeća njegov se kult širi i na prostor sjeverozapadne Hrvatske. Od 16. stoljeća sv. Jeronim – prevoditelj i redaktor Svetoga pisma, tj. *Vulgate* – postaje uzorom i intelektualcima, filozofima i teolozima, recimo Erazmu Roterdamskomu koji je 1516. godine izdao prvo kritičko izdanje svetčevih tekstova. S tim je njegovim atributima u uskoj vezi autorovo upozorenje u zaključnom poglavlju rada: hrvatska znanost i kultura trebaju se povesti za Jeronimovom predanošću, na što nas najprije podsjeća činjenica da su njegovi tekstovi »zaista slabo prevedeni na suvremeni hrvatski jezik«. U posljednjem poglavlju rada saznajemo nešto više o najstarijem zapadnom martirologiju (*Martyrologium Hyeronimianum*) koji se – kao kompilacija više ranosrednjovjekovnih kataloga svetaca – pripisuje sv. Jeronimu. Najstariji je predložak toga

¹ Spomendan sv. Jeronima obilježava se 30. rujna, na dan njegova preminuća.

² Poslijetridentski rimski martirologij ipak bilježi spomendan njegova prijenosa na 9. svibnja.

martirologija iz 6. stoljeća iz Galije, a veže se i uz Akvileju. Doznajemo i za koje se (spomendanske) datume vezuje ime sv. Jeronima u poslijetridentskom rimskom martirologiju te kako su tekstovi martirologija utjecali na oblikovanje euhologija, molitvenih tekstova u misalima i brevijarima.

Zoran Turk u radu *Kapela sv. Jeronima u Štrigovi – hodočastište za spas duše Fridrika Celjskoga (26–47)* problematizira pitanje Štrigove kao mogućega rodnoga mjesta sv. Jeronima, koje se inače pronalazi u mjestima diljem Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Slovenije i Mađarske. Štrigovu, zapravo, motri kroz korpus srednjovjekovnih izvora i materijalnih (graditeljskih) ostataka koji mogu ponuditi odgovor na pitanje o tamošnjim počecima kulta sv. Jeronima. U prvome redu to su isprave povezane sa Štrigovom u srednjem vijeku pa literatura i izvori o međimurskome odsječku povijesti obitelji Celjski, kao i njihovoj vezi s posjedima na kojima je zabilježeno štovanje sv. Jeronima. U srednjovjekovnoj povijesti Štrigove prijelomna je godina 1447., kada se podiže kapela i hodočastište sv. Jeronima, zaslugama Hermana II. Celjskoga i, posebice, njegova sina Fridrika II. (Celje, 1379. – zamak Žovnek, 1454.). Papa Nikola V. bulom je ubrzo blagoslovio kapelu i hodočastište istaknuvši da je »plemeniti muž Friderik (...) dao projektirati i sagrađiti te svečano i bogato opremiti crkvu sv. Jeronima u Štrigovi Zagrebačke biskupije koja je nekad bila očinski dom samoga sveca i u kojoj je bio othranjen i odgojen«, što su

mnogi povjesničari poslije protumačili kao krunsku potvrdu pretpostavke da je Štrigova Jeronimovo rodno mjesto iako se taj dokument – upozorava autor – uklapa u širu sliku Papina podržavajućega ponašanja upućenoga tamošnjem visokom plemstvu koje se prihvaća širenja i obrane kršćanstva. Dokazuju se k tomu veze Celjskih i Frankapana koje postoje i u vrijeme podizanja motrenih sakralnih objekata u Štrigovi, na temelju čega bi se moglo pretpostavljati o mogućem dolasku tradicije štovanja sv. Jeronima u Štrigovu – upravo pomoću frankapanskih posjeda koji su pripali Celjskima. Godine 1448. Fridrik II. Celjski kapeli i njezinu rektoru Ivanu daruje selište Leskovec stavljajući im u obvezu da svake srijede služe misu sv. Jeronimu, a svake subote sv. Mariji Magdaleni (zaštitnici župe). U sačuvanom se latinskom primjerku/prijepisu te isprave Štrigova prvi put bilježi kao *Strydo*. Pavlini kapelu preuzimaju 1644. godine, a u prvoj polovini 18. stoljeća podiže se nova crkva, što je vrijeme učvršćivanja kulta sv. Jeronima u Štrigovi, pa i objelodanivanja knjige Josipa K. Bedekovića *Natale solum magni ecclesiae doctoris sancti Hieronymi in rudibus Stridonis occultatum, probatorum nihilominus historicorum, et geographicorum opinionibus, ac brevis Illyricanae chronologiae adjumento erutum, atque cum vita ejusdem purpurati Dalmatae*³ (1752.).

³ Rodna gruda velikog crkvenog naučitelja sv. Jeronima skrivena pod ruševinama Stridona, potkrijepljeno mišljenjima vrsnih povjesničara i zemljopisaca zajedno s kratkom ilirskom kronologijom i životom istoga grimiznog Dalmatinca.

Pokušavajući odgovoriti na pitanje tko je Jeronimov kult donio u Štrigovu, autorovo se traganje – usmjereno povijesnim izvorima poput Bedekovićeve knjige, pojačane zapisima povjesničara Michaela Bombardija (1718.) i Marka Forstala (1664.) – zaustavlja kod mogućega zadržavanja svećenika (glagoljaša) u Štrigovi, koji su onamo prispjeli s frankapanskih ili kojih drugih posjeda. Njihovo je podrijetlo u toj radnoj hipotezi još uvijek nerazjašnjeno, a nije, na žalost, moguće ni sa sigurnošću vezivati njihov dolazak s dolaskom Jeronimova kulta u Štrigovu (40. godine 15. st.) iako su njegovu očuvanju i jačanju zasigurno pridonosili.

Zrinka Blažević u radu *Svetojeronimski topos u okviru ranonovjekovnoga ilirskog ideologema (48–71)* analizira diskurzivne realizacije i ideološke upotrebe svetojeronimskoga toposa u okviru ranonovjekovnoga ilirskoga ideologema; od početka 16. do sredine 18. stoljeća. Ondje doznajemo da ranonovjekovni ilirizam većinu svojih topoloških sadržaja preuzima od ranijih srednjovjekovnih historiografskih narativa i suvremenih konkurentskih (proto)nacionalnih ideologema, kao što je njemački teutonizam i poljski sarmatizam. Topos o sv. Jeronimu kao nacionalnom svetcu ubraja se u ključne diskurzivne elemente ranonovjekovnoga ilirizma, u čijem se okviru pronalaze tematske varijacije sabrane oko triju svetojeronimskih uporišta: njegova slavenskoga podrijetla, otkrivanja (iznašašća) glagoljice i prijevoda Biblije na slavenski jezik. Legenda

o slavenskom podrijetlu sv. Jeronima, upozorava autorica, još je starija i vezuje se za kasnosrednjovjekovnu crkvenoslavensku tradiciju, izražavanu glagoljičnim i ćiriličnim pismom, koja se njegovala u rimokatoličkom bogoslužju hrvatskoga, češkoga, šleskoga i poljskoga prostora. Zaživjela je potom u poljskom sarmatizmu, a njegovim posredstvom i u djelu *O podrijetlu i zgodama Slavena (De origine successibusque Slavorum)* hvarskoga dominikanca Vinka Pribojevića. Nadalje, djelo *O smještaju Ilirije i grada Šibenika (De situ Illyriae et civitate Sibenici)* autora Jurja Šižgorića uvelike je formiralo topos o sv. Jeronimu kao nacionalnom svetcu. Sedamnaestostoljetno »zlatno doba« interkonfesionalnih (antiosmanskih) ilirizama mijenja ideološka značenja i političke funkcije svetojeronimskoga toposa. Mljetski benediktinac Mavro Orbini u djelu *O kraljevstvu Slavena (Il Regno degli Slavi)* ponavlja naslijeđenu tvrdnju o sv. Jeronimu kao pronalazaču glagoljice i prevoditelju Biblije na slavenski jezik kojim se »govorilo u Dalmaciji i prije pojave Slavena«. Njemu pak supostavlja sv. Konstantina Ćirila, »vjerovjesnika u Bugara, Rašana i ostalih Slavena iz Dalmacije i Moravske«, koji je iznašao ćirilicu i preveo Stari i Novi zavjet na slavenski. U tom se stoga djelu začinje teorija *lingua illyrica = lingua mater* koja dominira osamnaestostoljetnim ilirizmom, napominje autorica, a s Orbinijem i sv. Jeronim zadobiva kvalitete međuvjerskoga svetca, kakvim ga vide kasniji sedamnaestostoljetni reformnokatolički ilirizmi. Šibenski kanonik i suradnik Kongregacije za širenje vjere Ivan

Tomko Mrnavić ilirski je ideologem cjelovito razrađivao u dvama djelima: *Sedam knjiga razgovora o Iliriku i ilirskim carevima* (*De Illyrico Caesaribusque Illyricis dialogorum libri VII*) te u knjizi *Obilje ilirske kraljevske svetosti* (*Regiae sanctitatis Illyricanae foecunditas*). U svetojeronimski topus unosi novinu teritorijalnoga definiranja užega Ilirika koji, prema Jeronimovu određenju, zahvaća prostor »od Konstantinopola do Julijskih Alpi«. Posredstvom Rattkayeva staleškoga ilirizma,⁴ Mrnavićeva 17-stoljetna *pietas illyrica* (što zastupa ilirski primogenitet) postaje dijelom 18-stoljetne artikulacije ilirskoga ideologema. Nju ponajbolje predstavlja već spomenuta knjiga *Natale solum magnae Ecclesiae doctoris sancti Hieronymi in ruderibus Stridonis occultatum* (*Rodna gruda velikog crkvenog naučitelja sv. Jeronima skrivena pod ruševinama Stridona*, 1752.) pavlinskoga povjesničara Josipa Bedekovića. Njegov pavlinski ilirizam autorica definira kao diskurzivnu i ideološku mješavinu reformnokatoličkoga, staleškoga i hrvatskoga ilirizma (pri čemu je potonji zastupan u historiografskom opusu Pavla Rittera Vitezovića). U pretposljednem poglavlju rada autorica nudi iscrpnu analizu ilirskih topusa u Bedekovićevu žanrovskom hibridu *Natale solum* (zajedničko podrijetlo, jezično jedinstvo, teritorijalna definicija Ilirika koja završava ilirskim mikrokozmosom – Hrvatsko-Slavonskim Kraljev-

stvom i Međimurjem sa Štrigovom). Bedekovićem oprimjeren pavlinski ilirizam autorica na kraju imenuje specifičnim 18-stoljetnim odvjetkom reformnokatoličkoga ilirizma koji je usklađen s političkim programom tadašnje hrvatske staleške oligarhije (obrana i jačanje municipalnih prava, političkih institucija i katoličkoga pravovjerja itd.). Teorija kulturnih transfera prepoznaje polisemičnost, diskurzivnu produktivnost i polifunkcionalnost svetojeroninskoga topusa kvalitetama koje ga promoviraju u kompleksan ideologijski kod kadar odražavati razvoj ranonovovjekovnoga ilirskog ideologema u cjelini.

Rad *Životopis sv. Jeronima u Cvetu svetih Hilariona Gašparotija* (72–103) autorice **Vesne Badurine Stipčević** usredotočen je na hagiografski korpus starije hrvatske književnosti, a unutar njega posebice na Jeronimove legende. Jeronimov je kult u hrvatskoglagoljskoj tradiciji prisutan od polovine 13. stoljeća, kada su mu posmrtni ostatci preneseni u Rim. U 18 glagoljskih brevijara nastalih između 14. i polovine 16. stoljeća, u sanktoralu se, na 30. rujna, nalazi oficij Jeronimu u čast, koji sadrži himan posvećen Jeronimu, svetčev životopis i odlomak Jeronimove poslanice Eustoхији (Ep. 22, 6–7). Dvije su inačice sačuvanih svetčevih brevijarskih životopisa, a sadržaj brevijarskih glagoljskih legendi u sažetom se opsegu podudara s latinskom srednjovjekovnom Jeronimovom legendom *Vita divi Hieronymi incerto auctore*. Glagoljski tekst *Translacije sv. Jeronima* nalazi se u dva brevijara, *Prvom*

⁴ Djelo zagrebačkoga kanonika Jurja Rattkaya: *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije* (*Regiae sanctitatis Illyricanae foecunditas*).

beramskom (14. st.) i *Prvom novljanskom* (1459.). *Petrisov zbornik* sadrži opširno Čtenie s(ve)tago Eronima Hrvatina i svetčevu legendu koja dijeli elemente s njegovim životopisom u *Zlatnoj legendi* Jacopa de Voragine te u češkom *Pasionalu* (14. st.). Najpopularnije srednjovjekovno djelo o sv. Jeronimu *Vita et Transitus sancti Hieronymi* u prijevodu s latinskih izvornika bilježi se u glagoljskom *Ivančićevu zborniku* (početak 15. st.) te u odlomku kodeksa iz polovine 15. st., dok je tiskovina *Transit svetoga Jerolima* (Senj, 1508.) pripremljena prema talijanskoj inkunabuli *Transito de Sancto Girolamo* (Venecija, 1487.). Nisu rijetke ni latinske i latinične legende o sv. Jeronimu, a *Život svetoga Jerolima*, kakav je potvrđen u dvama rukopisima iz 16. st. (Zagreb, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti; Firenza, Laurenziana), pripisivao se Marku Maruliću. Jeronimova se legenda nalazi i u najopsežnijem zborniku svetačkih legendi naše dopreporodne književnosti – *Cvet sveteh, ali Življenje i čini svecev* (1752., 1756., 1760., 1761.) – kajkavskoga pavlinskoga autora Hilariona Gašparotija.⁵ U četirima knjigama svetačkih biografija Gašparoti primjenjuje novu, autorsku metodu oblikovanja hagiografske literature kojoj se priklanja i *Žitek svetog Hijeronima*. Autorica rada utvrđuje da se Gašparotijev tekst značajno oslanja na latinski ulomak *Vita s. Hieronimi doctoris Ecclesiae* iz djela *Flos Sanctorum* Jacobusa Canisiusa,

iako nema sumnje da se Gašparoti služio i drugim hagiografskim izvorima. U Canisiusa je, naravno, i u Gašparotija – u odnosu prema *Zlatnoj legendi* – dodano da je Jeronim rođen u Štrigovi (»vu Štrigove poleg Mure«). Autorica potom, rukovodeći se usporednom metodom, nastavlja nizati sadržajne, izražajne i oblikovne posebnosti dvadeset i jednoga poglavlja Gašparotijeva teksta o sv. Jeronimu. Ondje je također, uz svetčevo slavensko podrijetlo, zabilježena Jeronimova zasluga za uvođenje liturgijskih knjiga na slavenskom (materinskom) jeziku te za oblikovanje glagoljice (»on je načinil i spravil pismo glagoljsko«). Potonje se može usporediti sa sličnim zapisom hagiografa Franje Glavinića u zborniku *Cvit svetih* (1657.) koji je pretodio Gašparotijevu četveroknjižju.

Silvio Koščak u radu *Pravilo monaško-ga života u Pismima CXXV i LII sv. Jeronima (104–135)* posvećuje se interpretaciji razvoja istočnoga monaštva i uloge Jeronimova pogleda na monaški život koji podastire u pismu monahu Rustiku (*Pismo CXXV*) i Nepocijanu (*Pismo LII*). Jeronimov tekst *Vitae Patrum* presudan je za razumijevanje početaka istočnoga monaštva jer donosi hagiografije pustinjaških otaca (npr. sv. Pavla Pustinjaka i sv. Hilariona). Zapadno monaštvo formira se u 341. godini s biskupom Atanzijem Aleksandrijskim i Marcelom kao pokret monaha u zajednici i onaj koji se ostvaruje solitarno. U drugom i trećem dijelu rada autor se usmjerava na analizu Jeronimovih pisama, posebno dvaju izdvojenih na teme-

⁵ Na kraju ovoga rada autorica donosi prvu suvremenu transkripciju Gašparotijeva teksta *Žitek svetog Hijeronima*.

lju kojih se oblikuje prigodan *jeronimski korpus* za razumijevanje monaškoga života. Do danas očuvana Jeronimova korespondencija broji oko 150 tematsko-stilski varijantnih pisama koja pokazuju da Jeronim krugu svojih korespondenata privodi važne figure onodobnoga crkvenoga i duhovnoga života (papa Damaz, sv. Augustin, sv. Rufin itd.). Njegovo pismo monahu Rustiku (*Pismo CXXV*) iz 411. godine funkcionira kao malo monaško pravilo sazdana od nekoliko uputa za monašku svakodnevnicu, među kojima autor izdvaja sljedeće: odnos prema ženama; monaška odjeća, izvanjsko vladanje i post; monaška ćelija; vrijednost zajedničkoga života monaha; monaška svakodnevica; samostanski autoriteti i poniznost monaha. U pismu Nepocijanu (*Pismo LII*), monahu koji želi postati svećenikom, Jeronim također iznosi važne upute i savjete: o krjeposnom životu i simbolici grčkoga pojma *kleros*, odnosima *svećenik – zajednica* i *svećenik – biskup* te o svakodnevnom svećeničkom životu, a najprije o učenju naroda u crkvi. Autor naposljetku nastoji razmotriti kako se Jeronimove poruke mogu tumačiti u suvremenoj Crkvi te što one govore o svetčevoj teološkoj kompetenciji. Osim toga doznajemo da u Hrvatskoj danas djeluje osam ženskih monaških zajednica i jedna muška – benediktinska – na otoku Pašmanu (Tkon – Čokovac), uz pomoć kojih autor poentira »da nije svaki monah svećenik, ali svaki svećenik morao bi živjeti kao monah«.

Zidne slike Ivana Krstitelja Rangera u Štrigovi (1744.) u kontekstu jeronim-

ske ikonografije (136–177) naslov je rada kojim se, zaslugom autorice **Sanje Cvetnić**, velika Jeronimova obljetnica istodobno dotiče i Međimurja i povijesti umjetnosti. Taj je umjetnik zidnim i svodnim oslicima u trolisnom svetištu crkve sv. Jeronima u Štrigovi 1744. godine inovirao dotadašnje jeronimske ikonografske obrasce koji od humanizma i renesanse poznaju isposničkoga pustinjaka, pokajnika i pisca te učenoga kardinala, pisca u radnoj sobi, dok poslijetridentsko doba uvodi dvije povezane likovne naracije: Posljednju pričest i Smrt sv. Jeronima, uz Nebesku proslavu sv. Jeronima (apoteozu), kao tada popularan i učestao ikonografski pristup. Ivan Krstitelj Ranger u štrigovskoj crkvi odlučuje vizualizirati trijumfalnu povorku i translaciju/prijenos svetčeva tijela iz Betlehema u Rim, čime zasigurno proširuje album jeronimskih ikonografskih motiva, potičući čak i svoga suvremenika Josipa Bedekovića – inače predvodnika⁶ ondašnjih pavlina koji su bili naručitelji crkvene gradnje, uresa i opreme – na prvi ikonografski opis štrigovskoga crkvenoga oslika, zapisan u već spominjanoj knjizi o sv. Jeronimu (*Natale solum*, 1752.). Opremajući rad brojnim suvremenim i povijesnim slikovnim priložima, što prate interdisciplinarni znanstveni opis baroknih štrigovskih oslika i natpisa, autorica zaključuje kako je Ivan Krstitelj Ranger njima povezo svetčev

⁶ Kao prior pavlinskoga samostana u Šenkovcu, Bedeković je pokrenuo izgradnju nove jeronimske crkve u Štrigovi, i to nakon što je stara oštećena u potresu 1738. godine.

»*locus nativitatis* (Štrigovu), *locus mortis* (Betlehem) i *locus translationis* (Rim)«.

Maja Žvorc radom ***Uloga obitelji Althann u jačanju kulta sv. Jeronima (178–201)*** proučava vezu plemićke obitelji Althann, koja je između 1720. i 1791. posjedovala međimursko vlastelinstvo, i kulta sv. Jeronima u Međimurju. Ta obitelj, podrijetlom iz Donje Bavorske, u posjed Međimurja dolazi za Johanna Michaela III. Althanna i njegove supruge Marije Anne, koja je nakon muževe smrti, kao osvjedočena pokroviteljica likovne i književne umjetnosti, dala preurediti palaču čakovečkoga Staroga grada. K tomu je poduprla izgradnju glavnoga oltara franjevačke crkve sv. Nikole biskupa u Čakovcu (1742. – 1750.), kao i izgradnju crkve sv. Ivana Nepomuka u Razkrižju (1752.). U kurašanečkoj šumi, na mjestu legendarne pogibije Nikole VII. Zrinskoga podignula je kameni obelisk njemu u čast (1728.). Bedeković u knjizi *Natale solum* (1752.) zapisuje da su Althanni u čakovečkoj palači uredili dvije kapele: jednu sv. Franje Ksaverskoga, namijenjenu službenicima i posluži, drugu pak sv. Jeronima s istaknutom svetčevom oltarnom slikom koja ga, prema ustaljenim ikonografskim obrascima, prikazuje kao isposnika u pustinjačkoj odjeći. U toj je maniri izrađena i Jeronimova skulptura koja se nalazi u parku Staroga grada. Istražujući sekundarnu literaturu, ali i dosada slabo poznate arhivske izvore, autorica pokazuje da se u privatnu jeronimsku kapelu samoga gospodara (»*sacellum privatum Domesticum*«), na drugome katu pala-

če, ulazilo iz velike blagovaonice (»Sala, sive Coenaculum amplum«), što znači da se može podržati ranije postavljena pretpostavka Ivana Srše o smještaju kapele u sjevernom rizalitu palače. U drugome dijelu rada donosi se podrobna analiza svetčeve skulpture smještene u starogradskom perivoju (1766.). Privatnim i javnim jeronimskim narudžbama Maria Anna Althann (rođ. Pignatelli) i njezin najstariji sin Johann Michael IV. iskazali su se kao promicatelji kulta sv. Jeronima u Međimurju, i to baš u vrijeme afirmacije teze o Štrigovi kao mjestu njegova rođenja, ponajprije zahvaljujući spisateljskom, graditeljskom i pokroviteljskom djelovanju pavlina Josipa Bedekovića.

Rad ***Izvori o razvoju zaštite sakralne kulturne baštine u Međimurju u poratnom razdoblju nakon 1945. godine (202–219)*** autorice **Jasne Požgan** usustavljuje prikaz razvoja zaštite sakralne kulturne baštine u Međimurju od 1945. godine naovamo, odnoseći se u prvom redu na spomenike arhitekture. Istraživanje je utemeljeno na arhivskom gradivu Državnoga arhiva za Međimurje. U uvodu se autorica osvrće na povijest razvoja zaštite sakralne baštine u Hrvatskoj i Međimurju od humanizma, preko 19. stoljeća pa sve do 1945. godine, kada se oblikuje *Odluka o zaštiti i čuvanju kulturnih spomenika i starina uz Opći zakon o zaštiti spomenika kulture i prirodnih rijetkosti Federativne Narodne Republike Hrvatske* (4. listopada 1946.). Međimurje je u tom poslijeratnom vremenu začinjavanja moderne zaštite kulturne ba-

štine ulazilo u nadležnost Regionalnoga zavoda za zaštitu spomenika kulture u Varaždinu, a dio je poslova evidentiranja i zaštite kulturne baštine na sebe preuzimao i Gradski muzej Čakovec (od 15. ožujka 1954.), koji 1965. godine mijenja naziv u Muzej Međimurja Čakovec. Pobrojani su potom arhivski fondovi Državnoga arhiva za Međimurje u kojima se čuvaju informacije o zaštiti međimurskih kulturnih spomenika sakralnoga karaktera, posebice između 1962. i 1980. godine. Uglavnom su zabilježene obnove, sanacije i slični zahvati poduzeti na međimurskim sakralnim spomenicima čijim su inicijatorima bile tamošnje vjerske zajednice i župe. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture iz Zagreba 1968. i 1969. provodio je konzervatorsko-restauratorske radove na sanaciji i obnovi objekta Staroga grada u Čakovcu te u crkvi sv. Jeronima u Štrigovi, sve uz financijsku podršku tadašnje Općine Čakovec. Bilježe se još i poslovi inventarizacije i nadzora nad izvođačima radova obnove sakralnih i svjetovnih spomenika kulture u Međimurju.

Odjavljujući se *Popisom i izvorima ilustracija* (220–223) te *Kazalom imena i pojmova* (224–227), zbornik radova o štovanju sv. Jeronima u Štrigovi pokazuje se kao kvalitetno interdisciplinarno štivo kojim se rasvjetljuje život i djelovanje sv. Jeronima, a potom i tradicija njegova štovanja u Hrvatskoj, najprije u glagoljaškoj sredini, a potom i u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, na čijem je prostoru

posebno važna Štrigova, moguće rodno mjesto toga crkvenoga naučitelja. Kult sv. Jeronima ondje se ustaljuje podizanjem kapele u 15. stoljeću, a svakako jača u 18. stoljeću kada se podiže nova crkva s impozantnim baroknim zidnim i svodnim oslicima. U zborniku, zapravo, nema autora koji se na te događaje nije osvrnuo, najprije, naravno, konzultirajući Bedekovićevu knjigu o sv. Jeronimu, Štrigovi i Međimurju (*Natale solum*, 1752.). Motivirani 1600. obljetnicom Jeronimove smrti, autori i urednici toga zbornika oblikovali su vizualno dojmljivu knjigu čiji sadržaj nadilazi svoje primarne znanstvene zadaće, djelujući kao zavičajna pohvalnica i slikovnica koju će u ruke rado uzimati baš svaki Međimurac, odnosno Međimurka. Budućim posjetiteljima međimurskoga kraja ta bi se knjiga, svakako, trebala darovati jer će iz nje crpsti zanimljive kulturno-povijesne podatke i jer se na nju, prateći kvalitetne fotografske priloge, mogu oslanjati kao na turistički vodič. Posebno kada uđu u štrigovsku crkvu sv. Jeronima i stanu motriti zidne i svodne oslike, o kojima je u ovome prikazu možda bilo i najmanje riječi, baš pri opisivanju središnje zborničke studije autorice Sanje Cvetnić. Neki se prizori, i njihovi opisi, na licu mjesta trebaju upijati. Tom mišlju vođena, vjerujem da ću se sa spomenutim radom, ma s čitavom tom knjigom, potpuno suživjeti tek kada iznova posjetim svetčevu crkvu u Štrigovi, kada se cijela uglavim u to Međimurje »poleg Mure«.

Vera Blažević Krezić